

**Faculty of International Relations
Working Papers**

1/2013

**Nacionalizace EU – skutečnost nebo
politická chiméra?**

Michal Vít

Volume VII

Vysoká škola ekonomická v Praze
Working Papers Fakulty mezinárodních vztahů
Výzkumný záměr MSM6138439909

Název: Working Papers Fakulty mezinárodních vztahů
Četnost vydávání: Vychází minimálně desetkrát ročně
Vydavatel: Vysoká škola ekonomická v Praze
Nakladatelství Oeconomica
Náměstí Winstona Churchilla 4, 130 67 Praha 3,
IČO: 61 38 43 99

Evidenční číslo MK ČR: E 17794
ISSN tištěné verze: 1802-6591
ISSN on-line verze: 1802-6583
ISBN tištěné verze: 978-80-245-1809-1
Vedoucí projektu: Prof. Ing. Eva Cihelková, CSc.
Vysoká škola ekonomická v Praze,
Fakulta mezinárodních vztahů
Náměstí Winstona Churchilla 4, 130 67 Praha 3
+420 224 095 270, +420 224 095 248, +420 224 095 230
<http://vz.fmv.vse.cz/>

Studie procházejí recenzním řízením.

VÝKONNÁ RADA

Eva Cihelková (předsedkyně)
Vysoká škola ekonomická v Praze
Olga Hasprová
Technická univerzita v Liberci
Zuzana Lehmannová
Vysoká škola ekonomická v Praze
Marcela Palíšková
Nakladatelství C. H. Beck

Václav Petříček
Vysoká škola ekonomická v Praze
Blanka Říchová
Univerzita Karlova v Praze
Dana Zadražilová
Vysoká škola ekonomická v Praze

REDAKČNÍ RADA

Regina Axelrod
Adelphi university, New York, USA
Peter Bugge
Aarhus University, Aarhus, Dánsko
Petr Cimler
Vysoká škola ekonomická v Praze
Peter Čajka
Univerzita Mateja Bela, Bánská
Bystrica, Slovensko
Zbyněk Dubský
Vysoká škola ekonomická v Praze
Ladislav Kabát
Bratislavská vysoká škola práva
Ludmila Štěrbová
Vysoká škola ekonomická v Praze
Eva Karpová
Vysoká škola ekonomická v Praze
Jaroslav Kundera
Uniwersytet Wrocławski, Wrocław,
Polsko
Larissa Kuzmitcheva
Státní univerzita Jaroslav, Rusko

Václav Kašpar
Vysoká škola ekonomická v Praze
Lubor Lacina
Mendelova zemědělská a lesnická
univerzita, Brno
Cristian Morosan
Cameron School of Business
Václava Pánková
Vysoká škola ekonomická v Praze
Lenka Pražská
emeritní profesor
Lenka Rovná
Univerzita Karlova v Praze
Mikuláš Sabo
Ekonomická Univerzita v Bratislave,
Slovensko
Naděžda Šišková
Univerzita Palackého v Olomouci
Peter Terem
Univerzita Mateja Bela, Bánská
Bystrica, Slovensko
Milan Vošta
Vysoká škola ekonomická v Praze

ŠÉFREDAKTOR

Josef Bič
Vysoká škola ekonomická v Praze

Nacionalizace EU – skutečnost nebo politická chiméra? Proměna pohledu na politickou integraci EU z hlediska německých politických stran

Michal Vít (vit.michal@yahoo.com)

Abstrakt:

Cílem textu je analyzovat vývoj percepce evropské politiky německých politických stran v letech 1990 až 2009. Jsou představeny čtyři rozdílné kategorie (supranacionální, ekonomická, společenská a výběrová), na jejichž základě lze rozdělit jednotlivé volební programy z voleb do Spolkového sněmu za uplynulých 20 let. Analýza jednotlivých kategorií je vsazena do kontextu nedávného vývoje EU a tím i nejen do měnící se role Německa v EU, ale také do proměny vnímání evropské politiky německými politickými stranami.

Klíčová slova: politické strany, EU, evropská politika, národní zájmy, integrace, Německo, Euro

Nationalisation of the EU – reality or political chimera? Transformation of the view on political integration of the EU from the perspective of German political parties

Michal Vít (vit.michal@yahoo.com)

Summary:

The goal of the paper is to analyze the development of German political parties' perceptions towards the EU. The main aim is to undertake the research period between 1990 and 2009 and the parties' development by defining five categories: supranational, economical, societal, and a la carte. These categories are based on qualitative research of election manifestos from past 20 years. The analysis must be understood in context of current situation the EU politics and changing role of Germany as the most important member state of the EU. The paper focuses on changing perceptions of the parties' priorities within their European policies.

Keywords: political parties, EU, European politics, national interest, integration, Germany, Euro

JEL: Z00, Y80

Tento příspěvek je publikován jako stat'.

Obsah

Úvod.....	7
1. Struktura textu	8
2. Metodologie	9
3. Geneze evropské politiky	11
4. Vnímání evropské politiky politickými stranami	14
5. Typologizace německé evropské politiky	15
5.1 Supranacionální kategorie	15
5.2 Ekonomická kategorie.....	16
5.3 Společenská kategorie.....	18
5.4 Výběrová integrace.....	19
5.5 Shrnutí kategorizace německých stran	20
Závěr	22
Seznam literatury	24

Úvod

V souvislosti s neutuchající krizí eurozóny velmi často zaznívají hlasy, aby se Německo stalo skutečným politickým tahounem EU a přeneslo svůj hospodářský kapitál do větší politické síly. Tento pochopitelný argument má však mnoho úskalí, která jsou skryta spíše pod čarou. Jak zareagují (malé) státy a aktéři v evropské politice na fakt, že dochází k upozaďování role nadnárodních politických představitelů, kteří nebudou reprezentovat EU ale spíše partikulární národní zájmy?

Jak se na problematiku vlivu a role Německa v EU dívají hlavní aktéři německé politiky – politické strany? Cílem textu je nabídnout analytický pohled na proměnu vnímání evropské integrace německými politickými stranami za posledních 20 let. Zda došlo k postupné proměně integračního odhodlání z první poloviny 90. let do situace, kdy se Německo úspěšně či neúspěšně brání prosazování vlastních národních zájmů. Pro pochopení role Německa jako „vůdce proti své vlastní vůli“ (Paterson 2011) je nutné uchopit německou integrační politiku z větší časové perspektivy – je současná kritika Německa v otázce prosazování národních zájmů založená na skutečné kvalitativní proměně evropské politiky? Nebo směřuje současná kritika spíše k „vyprázdňenosti“ evropského politického prostoru, s čímž souvisí dominance pragmatických témat? Cílem statě je se pokusit odpovědět na následující stanovenou tezi:

Dochází v současné době skutečně k výraznému prosazování (německých) národních zájmů v unijní politice, které vychází z proměn integrační politiky uplynulých 20 let?

K zodpovězení výzkumné otázky budou vytvořeny klasifikace jednotlivých volebních programů, na jejichž základě bude zodpovězena výzkumná otázka. Klasifikace byla vytvořena na základě tzv. otevřeného kódování (open coding) programů, přičemž hlavní pozornost byla věnována vnímání evropské politiky – blíže k metodologii kódování v oddílu níže. Cílem tohoto přístupu je nabídnout pohled na strukturální vývoj evropské politiky; kategorie nezahrnují praktické politické návrhy, ale soustředí principiální vnímání evropské politiky. To v důsledku implikuje podobu konkrétních politických aktů. Jako příklad může posloužit nedávná diskuze o budoucnosti společné měny, kdy se ukázala zdrženlivost vládní koalice CDU/CSU a FDP výrazným způsobem prohloubit integraci eurozóny.

Zkoumání evropské politiky německých politických stran naráží na problém relativní názorové kompaktnosti politických stran, která se projevuje např. tím, že součástí vládní koalice dosud nebyla politická strana, která by deklarovala odmítavý přístup k evropské integraci. Z tohoto důvodu je použití konceptů, které se primárně soustředí na evropskou politiku problematické. Ačkoli např. Paul Taggart a Alesk Szcerbiak (2008) nebo Petr Kopecký (2006, 2007) nabízí široce aplikovatelný analytický rámec pro zkoumání evropské politiky, jejich pozornost

je věnována primárně euroskeptickým stranám, což není v německém prostředí příliš vhodně aplikovatelné.

Problematika evropské politiky v takto relativně obecném kontextu není příliš častým předmětem zájmu – pozornost se zaměřuje zejména na vývoj evropské politiky sledující genezi jednotlivých časových period (např. vyjednávání Lisabonské smlouvy) nebo na obecný kontext tvorby zahraniční politiky při použití konceptu civilní mocnosti (např. Maull 1999, 2007). Dalším možným přístupem je použití základních konceptů evropské integrace – nadnárodní, funkcionalistická a mezivládní integrace. Toto dělení nabízí ovšem pouze omezenou možnost aplikace na německé politické strany z důvodu zmíněné principiální povahy evropské politiky německých stran. Aplikováním tohoto dělení by bylo obtížné zachytit rozdílnosti u politických stran, neboť by většina z nich spadala stejné kategorie, čímž by bylo sledování proměny evropské politiky prakticky nemožné.

V textu uvedený přístup metodologicky vychází z výzkumu nacionalismu a národních identity ve Visegradských zemích. (Černoch et. al. 2011; Husák et. al. 2012) zaměřujících se na vnímání problematiky národní identity politickými stranami. V obou případech byl důraz kladen na způsob, jakým politické strany chápou otázku národní identity a jakým způsobem dochází k formování postojů politických stran v tomto ohledu. Aplikování obecných konceptů by neumožnilo precizní rozlišení zkoumané problematiky. Z tohoto důvodu jsem se rozhodl pro použití tohoto postupu pro analyzování vývoje evropské politiky německých politických stran.

Text se zaměřuje na principiální vnímání evropské politiky německými politickými stranami, tedy ty části volebních manifestů, ve kterých strany definují pojetí evropské politiky. Toto pojetí následně ovlivňuje i praktické politické kroky jednotlivých stran, kterým nevěnují primární pozornost. Příkladem může být postoj k přenosu kompetencí na evropskou úroveň, prosazování německých zájmů na unijní úrovni nebo nejvíce zdůrazňované dimenze evropské integrace. V textu je často zmiňována problematika definování kategorií. Pod tímto pojmem rozumím definování jednotlivých kategorií volebních programů na základě níže definovaných kritérií.

1. Struktura textu

Hlavním cílem předložené statě je srovnání vývoje evropské politiky parlamentních politických stran od roku 1990 do roku 2009 (jmenovitě za volby do Spolkového sněmu v roce 1990, 1994, 1998, 2002, 2005 a 2009, celkově 30

volebních programů)¹. Z důvodu omezeného rozsahu práce jsem do analýzy nezahrnul programy pro volby do Evropského parlamentu a soustředil jsem se na zachycení vývoje v rámci národních volebních programů. Cílem práce není detailní analýza jednotlivých priorit politických stran v evropské politice, ale percepce národního resp. evropského zájmu ve volebních programech.² Pro úplné pochopení evropské politiky jsem do textu zařadil stručnou genezi německého vztahu k EU z hlediska politických stran. V následujícím oddílu je představeno 5 kategorií evropské politiky politickými stranami. V závěrečné části jsem se pokusil odpovědět na v úvodu stanovenou tezi prostřednictvím analýzy jednotlivých kategorií.

2. Metodologie

Cílem je zachycení dlouhodobého vývoje evropské politiky německých politických stran a jejich odezva resp. reakce politických stran na určité společenské prostředí v jednotlivých volebních obdobích.³ Výzkum byl proveden kvalitativní metodou, jejímž cílem nebylo počítání frekvence zmínění hledaných pojmů, ale celkový kontext a vyznění sdělení zkoumaných volebních programů. Mým cílem bylo uchopení a definice základních přístupů pro 30 volebních programů v kontextu německé evropské politiky. Z tohoto důvodu se analýza soustředí na hlubší kontext zkoumané problematiky a výrazně jsem upozadil srovnávání konkrétních politických návrhů. Hlavním zdrojem dat jsou volební programy z již zmíněných šesti volebních období Spolkového sněmu.

Volební programy obsahují určité ideologické sdělení, které v průběhu času prochází proměnou v závislosti na společenském a politickém prostředí v době vzniku. Z tohoto důvodu jsou volební programy velmi dobrým zdrojem politologického zkoumání, neboť zachycují vnitrostranickou diskusi nejen o partikulárních prioritách, ale zejména o kontextu, ve kterém vznikaly. Nelze se soustředit pouze na mechanické analyzování jednotlivých pojmů, ale na celkové „poselství“ volebních programů. V něm zpravidla politické strany definují nejdůležitější hodnotové pilíře strany, které se zároveň mezi jednotlivými volebními periodami proměňují. Výzkumem volebních programů se dlouhodobě zabývá projekt např. Comparative Manifesto Project (CMP), který má strukturu kódování volebních programů založenou na vzájemné porovnatelnosti se zaměřením a rozložením na pravolevé škále (Volkens 2002, 2009; Rovný 2012;

¹ Pro účely textu jsem v případě CDU a CSU zahrnul do výzkumu pouze CDU, neboť od roku 1998 mají strany společný volební program, tudíž by bylo zařazení i CSU v kontextu zkoumaného období poněkud zkreslující.

² Blíže k definování problematiky národního/evropského zájmu Hacke 2006.

³ Do výzkumu jsem nezahrnul dokumenty zabývající se dlouhodobým směřováním politických stran z důvodu menšího důrazu na snahu o zaujetí voličů a s tím související primární koncentrace na stranické hodnotové priority.

Benoit, Laver 2006). Ačkoli je kódovací schéma CMP dobře použitelné pro výzkum zachycující širší spektrum politických oblastí, pro oblast tvorby evropské politiky se z hlediska představené analýzy až příliš zaměřuje dělení založené na pravolevé škále. I přesto, že v některých oblastech může být CMP vodítkem pro stanovení kódovacího schématu, pro účely tohoto textu jsem zaměřil na vytvoření kódovacího schématu, které bude lépe odpovídat analyzovanému tématu.

Při analýze volebních programů kladen důraz na následující oblasti:

- *podpora nadnárodní integrace* – jakým způsobem strany pojmají nadnárodní integraci, zda je vytvoření plně integrovaného celku v obecném rámci hlavním smyslem integrace, rozšiřování kompetencí unijních institucí, v obecném smyslu přístup k evropskému integračnímu konsensu politických stran;
- *rozdělení kompetencí mezi členskými státy a EU* – zda mají být předmětem integrace všechny politické oblasti (to se týká zejména problematiky harmonizace daní a sociální politiky);
- *vnímání národních priorit a jejich prosazování* – zda a jakým způsobem strany prosazují své priority vůči EU, zda je v podpoře nadnárodní integrace zahrnuta německá představa o podobě integrované EU ve smyslu přenosu německých best practices např. v oblasti sociálně-tržního hospodářství a dále samozřejmě podpora hlubší integrace v oblastech, které strany spatřují jako výhodné pro Německo;
- *definování integračních priorit v evropské politice strany a postoj k revizím primárního práva EU* – jaké oblasti mají být primárním předmětem integrace, zda politické oblasti související s ekonomickou nebo společenskou (občanskou) dimenzí integrace a v neposlední řadě také postoj k integračním posunům v podobě revizí primárního práva.

Na tomto místě je nutné zmínit, že i přes zdánlivou rozdílnost jednotlivých kategorií, mezi politickými je stále přítomný tzv. integrační konsensus (vyjma Die Linke). To zjednodušeně znamená, že podpora integrace EU je danost německé politiky; strany se liší v přístupu k této skutečnosti, resp. v akcentovaných tématech. Blíže k definici integračního imperativu např. Hacke (2006), Risse (2010) nebo Habermas (2002).

Na základě výše uvedeného způsobu analýzy programů jsem sestavil následující kategorie zachycující hlavní tendence směřování evropské politiky. Jak bylo již uvedeno výše, kategorie se zaměřují na principiální vývoj politiky, který je následně základem pro podobu konkrétních politických kroků.

- *Nadnárodní kategorie* – politické strany, resp. volební programy je zdůrazňována finální podoba integrace EU jako plně vertikálně integrovaného nadnárodního uskupení, omezení národních vlivů na

podobu a fungování EU, explicitní zmiňování evropské integrace jako zábrana proti hrozbě nacionalismu

- *Ekonomická (funkcionalistická) kategorie* – hlavním znakem je kromě zmínky o podpoře nadnárodní integrace její hospodářská dimenze. Jinými slovy integrace by měla směřovat k plně integrovanému jednotnému trhu. Nezřídka kdy je ve volebních programech explicitní zmínka o prosazování národních ekonomických zájmech vyplývající z exportní a sociálně-tržní podstaty německé ekonomiky
- *Společenská kategorie* – podobně jako ve výše uvedeném případě je volebních programech zmínka o podpoře nadnárodní integrace, oproti ekonomické kategorii je důraz kladen na hlubší integraci sociální oblasti (formou zavedení společných sociálních standardů v EU) či intenzivnější podpora evropského občanství a rozvoji deliberativních mechanismů v rozhodovacím procesu EU
- *Výběrová integrace* – v programech chybí podpora nadnárodní integrace, podpora integrace je explicitně zmíněna v partikulárních politických oblastech, v programech jsou zmíněny oblasti, ve kterých by nemělo dojít k integraci/harmonizaci.

3. Geneze evropské politiky⁴

Pro řádné uchopení nejen současné německé integrační politiky je nutné uvést širší kontext prostředí, ve kterém dochází k vytváření politických programů a priorit. V poválečném utváření architektury západní Evropy bylo Německo ve skupině států zakládající evropská společenství. Na základě nacistické zkušenosti bylo Německo od počátku 50. let jedním ze států nejvíce podporujících integrační projekt. Tato skutečnost se odrážela nejen v konsensu hlavních politických stran, ale i nově utvářené identitě poválečného Německa. Shoda politických elit zrcadlila úsilí o přenesení pozitivního integračního postoje do široké společnosti. Konrad Adenauer se podílel v 50. a 60. letech na všech zásadních integračních návrzích a stejně tak křesťanští demokraté (*Christlich Demokratische Union*, CDU a *Christlich-Sozialer Union*, CSU) byli nejdůležitějšími podporovateli aktivní německé politiky vůči Evropským společenstvím. Hlavním Adenauerovým cílem v otázkách evropské integrace bylo vytvoření politicky integrovaného společenství, v němž bude Německo zastávat zásadní roli. Identifikace s myšlenkou sjednocené Evropy je patrná již na počátku 60. let, kdy se v Německu vžilo pro EHS (později Evropská společenství, ES) označení *Gemeinschaft*, což znamená společenství. Ostatní státy ve srovnání s Německem používaly výrazně chladnějšího označení

⁴ Tato část vychází z úvodní části mé diplomové práce „Institucionální vliv Evropského parlamentu na europoslance – případová studie poslanců Spolkové republiky Německo“ obhájené v červnu 2012 na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity.

pro EHS (Schukraft 2010: 46). Integrovaně orientovaný zahraničně-politický přístup Německa k integraci Společenství se stal základem pro chápání evropské identity jako nedílné součásti německé zahraniční politiky. Z tohoto důvodu bylo vždy přenášeno národních kompetencí vždy jednodušší než v případě Francie nebo Velké Británie (Risse 2010: 153). Podobně silný byl i poválečný konsensus německých politických elit, který působil proti alternativní integrační tendenci. Tento konsensus ilustruje Thomas Risse na příkladu Gerharda Schrödera a Edmunda Stoibera, kteří se v druhé polovině 90. let jali kritizovat nastolené politické rozhodnutí o opuštění Německé marky a přijetí Eura. Jednalo se o jedny z prvních takto vysoce postavených politiků (Schröder byl kancléřem od roku 1998 do roku 2005 a Stoiber byl v roce 2002 kandidátem CDU/CSU na post kancléře) kritizujících projekt společné měny. Oba nejdříve několikrát zdůraznili své odhodlání prosazovat další integraci EU a být tak „dobrým Evropanem“, což je prerekvizita pro „dobrého Němce“ (Risse 2010: 162).

Ikonou německé evropské politiky je také bývalý kancléř za CDU Helmut Kohl, který zastával kancléřský post v letech 1982 až 1998. Kohl má značný podíl na současné podobě německé politiky vůči EU, neboť byl jedním z hlavních propagátorů vzniku měnové unie (Evropské měnové unie, EMU) a vzniku Smlouvy o Evropské unii. V hlavních principech navázal na Adenauerovu integrační tradici. Kohl se do jisté míry stal postavou definující vztah Německa k EU na počátku 90. let. Byl hlavním tahounem veřejné a politické debaty o společné evropské měně a to zejména v její formě. Kohl vytvořil takové podmínky, že její podstatou nebylo přijetí či odmítnutí projektu v ekonomické rovině, ale utváření politického evropského společenství. Hlavním Kohlovým argumentem podporujícím společnou měnu byla snaha o zabránění obnovení nacionalistických tendencí v jednotlivých státech. Tím, že budou státy k sobě vázány společným svazkem, výrazně pomůže k utváření společného evropského povědomí. Kohl spojil otázku Eura s velmi výstižným přirovnáním: Euro je otázkou války nebo míru (Banchoff 1999: 174). Oba významné integrační posuny lze vnímat jako milníky v politické integraci ES/EU. S tím souvisí prohloubení a obecné široké definování evropské identity (von Bedrow 2006: 209). Pro německou politickou scénu je příznačné, že na přelomu 70. a 80. let, kdy došlo ke vzniku nové politické strany Die Grünen a koketování části sociální demokracie s hnutím Nové levice, nebyl narušen evropský konsensus. I nově vzniklá strana zelených (Die Grünen), se přihlásila k myšlence integrované Evropy.

V první polovině 90. let došlo k souběhu dvou zásadních politických otázek, které ovlivnily německé vnímání národní identity nejvíce od roku 1945. Otázky sjednocení a přijetí nechtěné měny Euro byly otázkami při nejmenším problematicky přijímanými širokou veřejností a jejich prosazování znamenalo investici značného politického kapitálu. Banchoff (1999: 272) v souvislosti s těmito dvěma otázkami dodává, zda by bez silného normativního přesvědčení došlo k prosazení těchto otázek a zejména, zda by nedošlo k vytvoření relevantní politické opozice. To se ani v jednom případě nestalo.

Ani sjednocení Německa nemělo výrazný vliv na postoj Německa k EU a to i přes absorbování několika miliónů Němců, kteří nesdíleli stejný poválečný integrační konsens. Jedním z důvodů je absence východoněmecké politické elity, neboť došlo téměř úplně integrity východoněmeckých elit do těch západoněmeckých. Jak Risse (2010: 34) uvádí, panovala obava, že sjednocení přinese mírnou erozi německého integračního entuziasmu. Nestalo se tak, ba naopak, došlo ke zvýšení podpory integrační snahy. Potvrdila se pozice Německa ve vedoucí roli v procesu integrace.⁵ Jedinou výjimkou byla již zmiňovaná strana PDS (Partei des Demokratischen Sozialismus, PDS), která v drtivé většině reprezentovala nespokojené východní Němce. PDS sice působila na celonárodní úrovni a byla zastoupena v několika zemských sněmech, neměla vliv (resp. její voliči) na podobu německé evropské identity.

Při projednávání Smlouvy o EU ve Spolkovém sněmu se k myšlence sjednocené Evropy přihlásili představitelé všech stran vyjma postkomunistické PDS. Bývalý kancléř SPD (Sozialdemokratische Partei Deutschlands, SPD) Helmut Schmidt definoval německý zájem jakou součást evropského rámce a evropské zodpovědnosti (Banchoff 1999: 272). Bývalý ministr zahraničí za FPD (Freie Partei Deutschlands, FPD) Genscher Smlouvu o EU označil za největší výzvu poválečného Německa a dále prohlásil, že Německo nemusí trvat na vážení hlasů v Radě EU, neboť primárním cílem je hlasování ve shodě s evropským duchem (Banchoff 1999: 272). Představitelé nejdůležitějších politických stran iniciovali změnu Základního zákona (Grundgesetz) tak, aby bylo zajištěno směřování Německa k plné politické integraci EU (článek 23a GG) a celkové proměně německého chápání vlastní role ve světové politice (von Bredow 2008: 111 – 115).

Banchoff (1999) dochází k závěru, že role Německa při vyjednávání Smlouvy o EU na domácí politické scéně a mezi ostatními členskými státy nese evidentní rys přenosu konstruktivistického přístupu k evropské politice. Němečtí představitelé pojali hlubší nadnárodní integraci za primární cíl zahraniční politiky, ačkoli to ztížilo jejich vyjednávací pozici při procesu sjednocování Německa.

Politický závazek hlubší integrace není doménou pouze CDU a části CSU. V letech 1998 až 2005, kdy kancléřský post zastával Gerhard Schröder (SPD) a ministrem zahraničí byl předseda zelených Joschka Fischer, se Německo také aktivně podílelo na integračních posunech. Schröder i Fischer se v prvních dnech úřadování intenzivně přihlásili k pokračování naplňování integračního závazku, čímž zůstala pozice Německa v EU de facto nezměněna. Za zásadní milník je

⁵ Na druhou stranu nelze opomenout skutečnost, že Německo velmi výrazně ekonomicky profitovalo ze sjednocení a s novými možnostmi střední a východní Evropy (Baumann 2007: 53). Rozšíření EU o státy bývalého komunistického bloku mělo za následek, poeticky vyjádřeno, i významnou geopolitickou změnu uspořádání EU. Německo se ocitlo de facto ve středu EU s velkou výhodou ve srovnání s ostatními velkými státy Unie – historické kulturní vazby na jednotlivé státy střední a východní Evropy (Paterson 2011: 59 – 60).

považován projev tehdejšího ministra zahraniční Joschky Fischera na Humboldtově univerzitě v roce 2000, ve kterém nejen potvrdil snahu Německa o pokračování nastoleného směru integrace EU, ale vyslovil se také pro hlubší společenskou a občanskou rovinu integrace (Fischer 2000). Tento projev znamenal pevné ukotvení evropského politického konsensu i u jiných stran než CDU, CSU a SPD.

Současná evropská politika kancléřky Merkelové se ale dostává nejen do problému jednotného přístupu v případě politického řešení dluhové krize eurozóny, ale také dochází k výraznému zmenšování operativního politického prostoru na domácí scéně. Jak uvádí Paterson (2011), tradiční konsensus politických stran se postupně zahaluje do nejistoty, jejíž důvody shledává zejména v odchodu staré politické generace z aktivní scény a současně dochází k postupnému růstu relevance domácích politických témat. Ta mají následně přesah do evropské politiky nebo ji samotnou formují. Tím se zmenšuje prostor, ve kterém může být evropská politika utvářena. Tento fakt je zcela jasně zřetelný na postupné erozi integračního konsensu FDP. Na příkladu FDP je zřetelné, jak zásadně došlo k vertikálnímu zásahu do evropského imperativu strany, která byla v poválečném uspořádání hned po CDU/CSU nejdůležitějším elementem německé integrační politiky.⁶ Nejen že strana v zemských volbách v Berlíně v roce 2010 sáhla poprvé v historii k evropsky rezervované kampani, ale její inherentní postoj se zrcadlí i v odporu k možnému zmenšení role Bundesbanky v radě Evropské centrální banky.

4. Vnímání evropské politiky politickými stranami

V analýze jsem se zaměřil na definování základního přístupu dané politické strany nejen k EU jako celku, také k tématům, která souvisí s projekcí německých idejí a norem vůči vnějšímu prostředí. Hlavní pozornost jsem věnoval rozdílu, v jakém principu chápou politické strany přenos národních projekcí na vyšší (evropskou) úroveň. Konkrétním příkladem může být např. rozdíl mezi definováním přenosu kompetencí na supranacionální úroveň v hospodářské oblasti, která je pro Německo prioritní oblastí. Definují strany tento proces jako snahu o ovlivnění evropské agendy nebo jako projekci německého prostředí na evropskou úroveň, resp. vůči okolnímu prostředí? Právě v tomto bodě lze vidět zásadní rozdíl v definování evropských politických priorit. Tím, že evropská dimenze –

⁶ Poslední vnitřní vývoj FDP ukazuje, nakolik došlo k rozkolísání tradičních liberálních principů FDP. Jedná se zejména o součinnost hospodářsky liberální části, které je reprezentována např. Rainerem Brüderlem, a společensky liberálního křídla strany reprezentovaného zejména „mladými“ FDP. Jejich vzájemná součinnost dostala výrazné trhliny zejména na počátku problémů s Řeckem v roce 2010. K utlumení vzájemných sporů došlo v souvislosti s hrozbou nepřekonání 5% klauzule zajišťující vstup do Spolkového sněmu. K uspokojivému vyřešení vzájemných problémů pro zatím nedošlo. Lze však očekávat další eskalaci sporu po volbách v září 2013.

konsensus politických stran vůči evropské integraci – je automatickou součástí programu každé politické strany, nelze hodnotit (domnělou) nacionalizaci německé politiky vůči EU v intencích konkrétních politických návrhů, ale právě ve formě projekcí konkrétních politických návrhů. Dalším příkladem je posun ve vnímání prosazování stranické/národní politiky: zda strany přistupují k prosazení partikulárních témat z hlediska společné unijní koordinace politik nebo zda chtějí určité oblasti harmonizovat dle německé národní představy.

Vnímání vývoje evropské politiky politických stran jsem seskupil do čtyř kategorií, které zachycují vývoj za posledních 20 let. V intencích německého integračního konsensu jsem do kategorií zahrnul i menšinové proudy Zelených a PDS (pro účely pracuji s Die Linke a PDS jako jedním stranickým uskupením, neboť v roce 2005 došlo ke vzniku Die Linke. PDS sloučením východoněmecké PDS a západoněmecké strany XY). Ačkoli tyto strany neměly z počátku 90. let výrazný vliv na utváření německé politiky vůči EU, jejich působení v národní politice ukazuje, jakou výraznou proměnou obě strany prošly.

5. Typologizace německé evropské politiky

V následujícím oddíle vždy provedu představení jednotlivé kategorie na základě charakteristiky hlavních znaků. V některých případech je obtížné stanovit jasnou typologizaci. To se týká zejména CDU/CSU a SPD jakožto dvou největších politických stran. Jejich integrační konsensus byl a stále je klíčový pro základní směřování německé evropské politiky. I přes tuto obtíž jsem se snažil co nejpřesněji rozlišit mezi jednotlivými kategoriemi tak, aby byla zachycena linie proměny/kontinuity vývoje evropské politiky.

5.1 Supranacionální kategorie

Prvním z charakteristických znaků je přístup vládních stran (CDU/CSU a FDP) k evropské integraci z počátku 90. let. Zejména pro CDU/CSU představovala otázka poválečného evropského směřování naprosto zásadní kategorický imperativ přesahu domácí politiky na evropskou úroveň. Vezmeme-li v úvahu, že na počátku 90. let došlo k zásadnímu posunu v politické a ekonomické integraci, je supranacionální přístup politiky CDU/CSU a FDP logickým vyústěním. Druhým znakem je postupná proměna vnímání evropské politiky ze strany SPD. K hlavnímu posunu dochází ve volebním programu pro volby do Spolkového sněmu v roce 2002.

Hlavním rysem supranacionální kategorie je dominance nadnárodního pojetí evropské politiky. Nejedná se pouze o projekci technicistních politických priorit, ale de facto o vypuštění národních představ do evropské politiky. Samotná podpora nadnárodní integrace, není v kontextu německé politiky dostačujícím bodem pro definování popisované kategorie. Charakteristickým znakem tohoto přístupu je důraz na ukotvení hodnotové, respektive ústavní dimenze evropské

politiky s cílem vytvořit nezávislé nadnárodní společenství. Pozice Německa je v tomto procesu chápána jako pozitivní faktor působící na evropskou politiku. Tato percepce je zřejmá ve volebním programu SPD v roce 2005 a CDU/CSU a FDP v roce 1990. Pro CDU/CSU a FDP je dále charakteristické zdůrazňování myšlenky smíření národů a kultur v Evropě po roce 1990, které bylo mimo jiné způsobeno snahou o úspěšné sjednocení rozděleného Německa. Zatímco v případě CDU/CSU dochází k pozvolnému upozadění supranacionálního přístupu, u FDP je posun mnohem výraznější a také rychlejší. Ve volebním programu z roku 1998 se ve větší míře zabývá opačným působením evropské integrace – zdůrazňování německých představ/zájmu o vlivu na německou politiku. V případě CDU/CSU dochází k proměně postupně. Volební program z roku 2002 lze definovat jako zlom v dominanci národních percepce výhod, které přináší integrace. Ve srovnání s předešlymi volebními programy dochází k emocionálnějšímu vnímání národních priorit.

Změnu principiálního vnímání evropské integrace SPD lze spatřit v programu pro volby v roce 2005, kdy dochází k umírnění prosazování národních zájmů v procesu evropské integrace na evropskou integraci a naopak výraznému zdůrazňování nadnárodní integrace zejména v jejím anti-nacionálním pojetí, kdy SPD zdůrazňuje hlubší unijní společenskou integraci.

Tab. 1 Supranacionální kategorie

Politická strana	Rok
CDU	1990, 1994, 1998
FPD	1990, 1994
SPD	1998, 2005

Zdroj: autor

5.2 Ekonomická kategorie

Označení typologie ekonomická může být na první pohled spatřit jako zavádějící. Budeme-li uvažovat o německé evropské politice v kontextu úvodní kapitoly, je zřejmé, že i ekonomická kategorie podporuje nadnárodní integraci. Ekonomickou dimenzi je v tomto smyslu možné chápat jako snahu o větší prosazování národních zájmů, což se v případě Německa jakožto nejsilnější ekonomiky EU projevuje právě v ekonomické oblasti. Skloubení národních a nadnárodních priorit činí z tohoto přístupu jednu z nejzajímavějších kategorií mezi politickými stranami, neboť se jedná o prolínání národních zájmů do procesu prohlubování evropské integrace. Politické strany se tak pokoušejí prosadit německý vliv nadnárodní integrace tak, aby byly dostatečně zastoupeny zájmy Německa. Nejde pouze o prosazování národních zájmů v rámci EU, resp. integračního procesu, ale prosazování národních projekcí o podobě evropské politiky.

Základní charakteristikou této kategorie je otázka vnímání Německa v procesu integrace – Německo jako zásadní element pro úspěšnou integraci, které zároveň prosazuje vlastní zájmy, resp. jeho zájmy jsou dostatečně zohledněny. Příkladem je chápání nahrazení Německé marky Eurem, kdy kromě hlavní starosti o prospěšnost Eura v podobě nadnárodní integrace je snaha o přenos principů hospodářského ukotvení marky na Euro, resp. v případě nezávislosti Evropské centrální banky (ECB). Ve volebních programech v době po zavedení Eura je zdůrazňování síly Německé marky nahrazeno snahou o přenos německého sociálně-tržního modelu hospodářství na unijní úroveň.

Do ekonomické kategorie nejčastěji spadají volební programy FDP, kde došlo k posunu od nadnárodního vnímání integrace k silnější projekci národních zájmů a národních představ o podobě integračního projektu. K posunu k ekonomickému přístupu došlo i v případě volebních programů CDU (2002 a 2005) a překvapivě i SPD v roce 2002. U všech zmíněných politických stran je tento typ zastoupen nejvýrazněji v roce 2002, což lze dát do souvislosti s vrcholící německou debatou týkající se sjednocení Německa a s tím souvisejícím ekonomickým vystrízlivěním. V případě CDU/CSU zdůrazňování národních zájmů lze spatřit v osobě Edmunda Stoibera (CSU), tehdejšího kandidáta na kancléře. Právě vliv CSU je považován za důvod zdůrazňování národních zájmů a národních představ o podobě integrace (Göhs 2013).

Volební program CDU/CSU z roku 2009 vybočuje z navrženého rozdělení jednotlivých kategorií. Ačkoli v obecném smyslu je vnímání evropské politiky podobné volebním programům ekonomické kategorie, v programu se výrazněji projevuje důraz na evropských křesťanských hodnotách, na kterých je EU postavena. Vezmeme-li v úvahu vývoj v otázce vnímání náboženství a upozadění zejména křesťanských církví na chod státu a společnosti, může tato explicitní zmínka být znakem opětovného prosazování hodnotové politiky. V souvislosti s prosazováním sociálních a postmateriálních hodnot zejména u SPD a Zelených, lze onu zmínku chápat jako snahu o ukotvení konzervativní podstaty CDU/CSU (nejen) v evropské politice. CDU/CSU v programu z roku 2009 také explicitně prosazuje větší roli němčiny v EU.

Tab. 2 Ekonomická kategorie

Politická strana	Rok
CDU	2002, 2005, 2009
FPD	1998, 2002, 2005, 2009
SPD	2002

Zdroj: autor

5.3 Společenská kategorie

Třetí nejvýrazněji zastoupená kategorie německých politických stran ve své podstatě stejně jako výše popsané kategorie podporuje základní myšlenku nadnárodní evropské integrace. Základní charakteristikou není vertikální podpora integračního projektu jako takového - integraci trhu, upevnění pozice EU ve světové politice nebo explicitní zdůrazňování supranacionálního postavení unijních institucí.

Společenská kategorie naopak nadnárodní integraci chápe jako základní kontext politického prostředí, ale hlavní zdůrazňovanou prioritou je rozvoj sociální a společenské dimenze integrace. Do tohoto zařazení spadá také intenzivnější podpora evropského občanství a výrazný apel k prosazování postmateriálních hodnot (viz např. Inglehart 2007) nejen v evropské politice, ale i v globálním měřítku. Tohoto cíle nemá být primárně dosaženo používáním agresivních prostředků – např. budováním společných unijních vojenských složek – ale mírovým prosazováním a rozšiřováním norem. Typickým znakem je snaha o evropeizaci blízkého vnějšího prostoru kolem EU a kontinuální podporou rozšíření EU, což se týká také podpory vstupu Turecka do EU. Politické strany ve svých volebních programech také definují hrozby, které působí negativně na integrační proces. Dále programy zmiňují nebezpečí nacionalizace EU jako reálnou hrozbu způsobující rozmělnění politické integrace EU. Odpovědí na tento proces spatřují strany ve snaze o nadnárodní uchopení občanské společnosti na evropské úrovni spolu s rozvojem deliberativních mechanismů ve struktuře EU. Tuto snahu podporují mimo jiné dalším rozvojem společných politik, které nestojí v primárním zájmu hospodářské politiky. Jedná se zejména o problematiku životního prostředí a sociální a lidsko-právní oblast EU. V těchto oblastech politické strany spatřují největší prostor pro rozvoj společných unijních hodnot/principů a také zároveň jejich rozšíření za hranice EU. Problematika přenosu těchto témat za hranice EU je jedním z hlavních rozdílů s kategorií výběrové integrace. Ta se v rovině společenské dimenze integrace mimo jiné soustředí na defenzivní postavení vůči vnějšímu prostředí, čímž rezignuje na snahu rozšiřování vlivu i prostřednictvím normativního působení postmateriálních hodnot. Není překvapivé, že do popisované kategorie spadají zejména Zelení (volební programy od roku 1998) a SPD s volebním programem z roku 2009. Zejména volební program Zelených a SPD z roku 2009 nabízí výrazné sblížení představ obou stran o podobě integrace. Ačkoli se tato domněnka může zdát na první pohled snadno předvídatelnou, pohled na vývoj percepce SPD vykazuje určitou rozkolísanost. To se výrazně projevuje i snahou o vymezení se vůči Zeleným, kteří výrazně ohrožují tradiční voličskou základnu SPD. V případě Zelených je evidentní vycentrování rezervovaného postoje vůči evropské integraci z počátku 90. let a jejich postupný posun do umírněnější podoby evropské politiky. Tento fakt je bezpochyby způsoben i vládní zkušeností z let 1998 – 2005.

Tab. 3 Společenská kategorie

Politická strana	Rok
Bündnis90/Die Grünen	1998, 2002, 2005, 2009
SPD	2009

Zdroj: autor

5.4 Výběrová integrace

Tento marginální přístup k evropské politice je reprezentován výrazně levicovými proudy německé politiky uplynulých 20 let. Kategorie výběrové integrace také relativně přesně kopíruje postavení PDS (od roku 2005 Die Linke) a Zelených německém stranickém systému jako politické opozice vůči hlavnímu (vládnímu) proudu domácí politiky.

Základní charakteristikou je chybějící podpora nadnárodní integrace v podobě konečného uspořádání EU na základě federativního uspořádání. Dalším bodem je zdůrazňování odmítavého postoje k používání síly v evropské politice. Nejde pouze o vyjádření síly do podoby vojenských sil, ale také do také přístupu k chápání globalizace, kapitalismu, s čímž souvisí integrace společného trhu v EU. Z hlediska vojenské síly strany výrazně oponují utváření EU jako globálního aktéra. Dále odmítají vytvoření společného vojska EU a vojenskou angažovanost v různých regionálních konfliktech v globálním měřítku. Obě strany protestují proti utváření EU jako světové supermocnosti.

V otázce vnitřního trhu je hlavní důraz kladen na odmítavý postoj ke globalizaci jako takové a tedy i k negativnímu náhledu na budování jednotného trhu bez bariér. Tato percepce je výraznější v případě PDS (Die Linke), neboť ve škodlivosti kapitálu a v ekonomické integraci vidí ekonomický neúspěch transformace bývalé NDR. Zelení otázku rezervovaného přístupu k ekonomické integraci definují nerovného postavení chudých států z jižní polokoule, tedy v intencích konfliktu mezi bohatým severem a chudým jihem.

Ve srovnání se společenskou kategorií sice strany zdůrazňují sociální a defenzivní aspekty integrace (ve smyslu společenských hodnot), ale již neusilují na jejich rozšiřování nad rámec národního státu, čímž zůstávají pouze v deklaratorní rovině. Jejich cílem tedy „bojovat“ za spravedlivou společnost, ale zároveň výrazně upozadují dimenzi reálného politického prosazování. Stejně tak prosazují v integrační politice podobné politické oblasti jako již zmíněná předchozí kategorie. Hlavním rozdílem je však rezervovaný postoj k jejich prosazování. Velmi typické pro výběrovou integraci je fakt, že evropská témata nebyla zastoupena ve volebním programu v roce 1990 a v případě PDS/Die Linke dokonce dvakrát – ve volebním programu z roku 1990 a 1998. I přes dlouhodobou náležitost programů PDS/Die Linke k výběrové kategorii lze v

jednotlivých percepcích spatřit změkčení přístupu a přesun do roviny praktických – rozdílných – politických návrhů. I za situace, že volební program Die Linke z roku 2009 obsahuje vůči EU několik výrazně negativních postojů, stranická rétorika se posunula od označování EU militantním uskupením do odmítání např. současné podoby vnitřního trhu. Z dlouhodobé perspektivy evropská témata představují v Die Linke oblast, která způsobuje vnitřní pnutí – v roce 2009 dokonce stranu opustili dva poslanci Evropského parlamentu zvolení právě za Die Linke.

Tab. 4 Výběrová kategorie

Politická strana	Rok
Bündnis90/Die Grünen	1994
PDS/Die Linke	1994, 2002, 2005, 2009

Zdroj: autor

5.5 Shrnutí kategorizace německých stran

Při komplexním pohledu na zkoumané politické strany se nabízí výrazně plastičtější obrázek než jen konstatování o nacionalizaci současné evropské politiky. Shrnující tabulka ukazuje několik zajímavých fenoménů. V případě, že budeme uvažovat nad současnou německou politickou scénou jako nacionalizující se, pak je nutné srovnat tento trend s programy z roku 2002. Ve volbách do Spolkového sněmu, které se v tomto roce konaly, došlo u CDU/CSU, FDP a zejména u SPD k většímu zdůrazňování národních priorit a představ o procesu integrace než ve volbách v roce 2009.⁷ Tento trend je velmi zajímavý zejména z hlediska posunu vnímání evropské integrace ze strany Sociální demokracie. Stejně tak je zajímavé srovnání těchto percepcí u SPD ve zkoumaném období, kdy zaznamenala výrazný posun mezi jednotlivými kategoriemi. Tuto skutečnost je nutné zasadit do kontextu posledního vývoje – SPD se nepodílela na vládní tvorbě evropské politiky od roku 1982 do roku 1998, pod vedením tehdejšího předsedy Gerharda Schrödera prošla po vzoru Labour Party moderní proměnou, ve sledovaném období dochází ke kontinuálnímu nárůstu vlivu Zelených, kteří postupně přebírají tradičně sociálně-demokratická témata. Výsledkem těchto faktů je nutnost SPD se vymezit vůči vlivům, které

⁷ Není bez zajímavosti, že právě v roce 2002 vyšel v odborném žurnálu Integration článek od Stefanie Bailer, ve kterém analyzovala neschopnost Německa lépe prosadit své priority v rámci EU. Ve své stati dospěla k závěru, že pro další vývoj německé integrační politiky je nutné, aby Německo bylo schopno lépe prosadit své priority a zájmy v EU (Schneider, Bailer 2002). Tento příspěvek je nutné dát do souvislosti s posunem ve vnímání evropské politiky právě v roce 2002 ze strany CDU/CSU, FDP a SPD.

„okupují“ přirozený prostor SPD. Jednou z reakcí je i proměna vnímání evropské politiky.

V souvislosti s prosazováním postmateriálních témat dochází k postupnému sjednocování vnímání těchto témat SPD a Zelených.⁸ Jak jsem se již zmínil v popisu výše, jedna z odpovědí na výše popsany proces je i tendence CDU/CSU posilování křesťanských hodnot nejen v evropské politice. Bohužel, vzhledem k absenci srovnání s volebními programy pro volby v roce 2013, nelze tento vývoj dostatečně potvrdit nebo vyvrátit. Tento trend bude velmi zajímavé sledovat zejména v případě FDP, kde dochází v době současné vládní koalice k zásadním stranickým rozepřím, které vedou k nejistým vyhlídkám k opětovnému vstupu do Spolkového sněmu po volbách v roce 2013.

Dalším zajímavým faktem je postupné rozměňování okrajových tendencí německé politiky. Jedná se zejména o posun vnímání evropské politiky stranou Zelených z výběrového pojetí integrace směrem do „integračního“ středu v podobě podpory nadnárodní integrace a postupná profilace na sociálních a environmentálních tématech v rámci evropské politiky. Tato skutečnost úzce souvisí s vládní zkušeností Zelených v letech 1998 až 2005. PDS/Die Linke sice nezaznamenala posun mezi definovanými kategoriemi, ale i v jejích programech lze zaznamenat zmírnění rezervovaných postojů vůči EU. Tato proměna se projevuje především posunem od principiálního negativního postoje k vymezení se vůči jednotlivým praktickým politickým návrhům. Postoj Die Linke vůči EU se přesunul do pozice, kdy se strana pokouší zaujmout roli konstruktivní opozice vůči hlavnímu integračnímu proudu.

V obecném kontextu lze v daném období sledovat nejen snížení intenzity okrajových přístupů k evropské politice v podobě kategorie výběrové integrace, ale také postupný ústup čistě supranacionální kategorie. Ať se již jedná o CDU/CSU, FDP nebo SPD, lze v německé politice zaznamenat umírnění silného integračního „zapálení“. Pro lepší analytické uchopení definovaných kategorií je nutné uvést, že jsou v textu chápány jako kontinuum od nejvíce proevropských po nejméně evropskou kategorii. V tomto smyslu vykazují politické strany největší koncentraci evropské politiky do středových pozic.“

⁸ V souvislosti s poválečným dědictvím byla německá debata o roli národa ve společnosti a politice silně upozaděna a až v souvislosti se sjednocením Německa se tato témata začala diskutovat i na půdě Spolkového sněmu. Nicméně politický diskurs je velmi kritický k aktivnímu používání termínu národní identita nebo zdůrazňování role národa např. na evropské úrovni. Více k např. Westle 1999.

Tab. 5 Posuny politických stran mezi jednotlivými kategoriemi v letech 1990 – 2009

Politická strana	kategorie			
	supranacionální	ekonomická	společenská	výběrová
CDU/CSU	1990, 1994, 1998	2002, 2005, 2009		
SPD	1998, 2002	2002	2005, 2009	
FDP	1990, 1994			
Bündnis90/Die Grünen			1998, 2002, 2005, 2009	1990, 1994
Die Linke				1990, 94, 98, 2002, 05, 09

Zdroj: autor

Závěr

Při pohledu na v úvodu stanovenou tezi, zda dochází k postupné nacionalizaci německé evropské politiky, se nabízí mnohem komplexnější obrázek než jen konstatování o růstu role národních témat. Mnohem více než k nacionalizaci dochází v problematice evropských priorit k přesunu do umírněné pozice a postupnému zmenšování rozdílů mezi jednotlivými stranami. Zároveň lze sledovat u všech stran kromě Die Linke postupné zdůrazňování hodnotových priorit v evropských tématech.

Z pohledu již zmíněné nacionalizace německé politiky vůči EU lze označit volební program z roku 2002 jako nejvíce národně, resp. národními zájmy zatížený. Na kritiku směřující vůči Německu v otázce prosazování vlastních zájmů je nutné nahlížet z jiných úhlů pohledu – např. personálním „vyprázdněním“ evropské politiky, ve které dominují národní představitelé. To má za následek nárůst prostoru pro prosazování národní politiky napříč EU. Z pohledu německých politických stran lze tedy hovořit o proměňujícím se ukotvení evropské politiky, ale nikoli o zásadní snaze v prosazování národních témat. Současná politická krize EU je vhodným referenčním rámcem pro náhled na současnou politiku německých politických stran. Mnozí autoři upozorňují, že právě současná krize způsobila v souvislosti s upozaděním výrazných osobností na evropské politické scéně nejen prostor pro výraznější prosazování národních zájmů, ale také výrazně „podkopala“ evropský konsensus německých politických stran. Zejména v případě FDP dochází k výrazně pragmatické orientaci priorit vůči EU. Tento přístup se nejzřetelněji projevuje v dominanci ekonomických témat a s tím související diskuzi o hranici německé solidarity vůči ostatním státům EU. Tento trend nachází silnou odezvu nejen v konzervativní části politického spektra – zejména CDU, CSU a FDP – ale také u vlivných postav německého

hospodářství.⁹ Nicméně základní podoba evropského konsensu zůstává zachována. Na základě dvouleté diskuze v průběhu projednávání jednotlivých předloh týkajících se stabilizace eurozóny ve Spolkovém sněmu dospěl Andreas Wimmel (2012: 33-34) k závěru, že i přes přítomnost evropsky rezervovaných názorových táborů současných vládních stran, zůstává evropský konsensus neporušen.¹⁰ Je nicméně nutné brát v potaz celkový kontext diskuze o německé evropské politice. Z představené analýzy vyplývá, že současná německá evropská politika neprochází rychlou paradigmatickou proměnou vedoucí k výraznému prosazování národních priorit. Zda diskuze kolem současné politické krize EU bude mít výraznější přesah do proměny vnímání evropské politiky, se ukáže ve volebních programech pro volby v roce 2013.

⁹ Významnou roli v tomto procesu zastává německý hospodářský deník Handelsblatt, který reprezentuje hospodářskou část diskuze o německé roli v současné EU. Příkladem v prosazování národních témat je zpráva o chystané kandidatuře bývalého italského premiéra Silva Berlusconiho ve volbách v příštím roce. Krátce po zveřejnění této zprávy (v reakci na ostrou Berlusconiho kritiku Německa) byl na stránkách Handelsblattu prezentován seriózní názor, že v případě návratu Berlusconiho do čela Itálie, by mělo Německo vystoupit z eurozóny. Ačkoli se tato pozice z hlediska dominantní ekonomické role Německa může zdát relevantní, samotné prezentování tohoto názoru ukazuje, nakolik dochází k posunu vnímání konsensu evropské politiky hospodářskou elitou.

¹⁰ Toto tvrzení také potvrzují i straničtí experti na evropskou politiku jednotlivých parlamentních stran.

Seznam literatury

BAUMANN RAINER (2007): Deutschland als Europas Zentralmacht, in Siegmund Schmidt, Gunther Hellmann, Reinhard Wolf (eds.): Handbuch zur deutschen Außenpolitik, Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.

BANCHOFF THOMAS (1999): German Identity and European Integration. *European Journal of International Relations* 5.3, 260 – 284.

ČERNOCH F., HUSÁK J., SCHÜTZ O, VÍT M. (2011): Political parties and nationalism in Visegrad countries. Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, Brno.

FISCHER JOSCHKA (2000): VOM STAATENVERBUND ZUR FÖDERATION - GEDANKEN ÜBER DIE FINALITÄT DER EUROPÄISCHEN INTEGRATION, Humboldt Universität Berlin.

HUSÁK J., SCHÜTZ O, VÍT M. (2012): National identity of the Political parties in Visegrad region and their European dimension, *Journal on European Integration and Federalism*, Science Po, Nice.

MAULL HANNIS W. (1999): Germany and the Use of Force: Still a Civilian Power?, N 2/1999, Universität Trier. Moravcsik

MAULL HANNIS W. (2007): Deutschland als Europas Zivilmacht, in Siegmund Schmidt, Gunther Hellmann, Reinhard Wolf (eds.): Handbuch zur deutschen Außenpolitik, Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.

PATERSON E. WILLIAM (2011): The Reluctant Hegemon? Germany Moves

Centre Stage in the European Union, *Journal of Common Market Studies*, 49, 57 – 75.

RISSE THOMAS (2010): A Community of Europeans?: Transnational Identities and Public Spheres, Cornell University Press

RISSE THOMAS, (2007): Deutsche Identität und Außenpolitik in Siegmund Schmidt, Gunther Hellmann, Reinhard Wolf (eds.): Handbuch zur deutschen Außenpolitik, Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.

SCHNEIDER GERALD, BAILER, STEFANIE (2002): Mächtig, aber wenig einflussreich: Ursachen und Konsequenzen des deutschen Integrationsdilemmas, *Integration*, 24/1, 49 – 60.

SCHUKRAFT CORINA (2010): Die Anfänge deutsche Europapolitik in der 50er und 60er Jahren, in: Müller-Brandeck-Bocquet Gisela (2010): Deutsche Europapolitik, VS-Verlag Wiesbaden

TAGGART, PAUL; SZCZERBIAK, ALEKS, ED. (2008): *Opposing Europe?: The Comparative Party Politics of Euroscepticism: Volume 2: Comparative and Theoretical Perspectives*. Cambridge: Cambridge University Press

VOLKENS, ANDREA (2002): Handbuch zur Inhaltsanalyse programmatischer Dokumente von Parteien und Regierungen in der Bundesrepublik Deutschland, WZB Berlin.

VOLKENS, ANDREA; BARA, JUDITH; BUDGE, IAN (2009): Data Quality in Content Analysis. The Case of the Comparative Manifestos Project, in: Historical Social Research, Vol. 34, No. 1, S. 234-251.

VON BREDOW WILFRIED (2006): Die Außenpolitik der Bundesrepublik Deutschland. Eine Einführung, VS Wiesbaden.

WIMMEL ANDREAS (2012): Deutsche Parteien in der Euro-Krise: Das Ende des Konsensprinzips?, Integration, 35/1, 19 – 35.

WESTLE BETTINA (1999): Kollektive Identität im vereinten Deutschland : Nation und Demokratie in der Wahrnehmung der Deutschen, Opladen: Leske + Budrich

VERHELST S. (2011): Renewed Financial Supervision in Europe – Final or transitory?. Royal Institute for International Relations, Egmont Paper 44, March 2011, 68pp. Dostupné z EBSCO.

Závěry Evropské Rady ze dne 18. - 19. října 2012, [online], [cit. 20. 10. 2012]. Dostupné z <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/CS/ec/133062.pdf>

Volební programy

Bündnis 90/Die Grünen (1990): Wahlprogramm

Bündnis 90/Die Grünen (1994): Wahlprogramm

Bündnis 90/Die Grünen (1998): Wahlprogramm

Bündnis 90/Die Grünen (2002): Wahlprogramm

Bündnis 90/Die Grünen (2005): Wahlprogramm

Bündnis 90/Die Grünen (2009): Wahlprogramm

Christlich Demokratische Union (1990): Ja zu Deutschland – Ja zur Zukunft"

Christlich Demokratische Union (1994): "Wir sichern Deutschlands Zukunft"

Christlich Demokratische Union (1998): Wahlplattform

Christlich Demokratische Union (2002): Leistung und Sicherheit. Zeit für Taten

Christlich Demokratische Union (2005): Deutschlands Chancen nutzen. Wachstum. Arbeit. Sicherheit

Christlich Demokratische Union (2009): Wir haben die Kraft – gemeinsam für unseres Land

Freie Partei Deutschlands (1990): Wahlprogramm

Freie Partei Deutschlands (1994): Wahlprogramm

Freie Partei Deutschlands (1998): Wahlprogramm

Freie Partei Deutschlands (2002): Wahlprogramm

Freie Partei Deutschlands (2005): Wahlprogramm

Freie Partei Deutschlands (2009): Wahlprogramm

Partei des Demokratisches Sozialismus (1990): Wahlprogramm

Partei des Demokratisches Sozialismus (1994): Wahlprogramm

Partei des Demokratisches Sozialismus (1998): Wahlprogramm

Partei des Demokratisches Sozialismus (2002): Wahlprogramm

Partei des Demokratisches Sozialismus/Die Linke (2005): Wahlprogramm

Die Linke: (2009): Wahlprogramm

Sozialdemokratische Partei Deutschlands (1990): Der neue Weg: ökologisch, sozial, wirtschaftlich, stark

Sozialdemokratische Partei Deutschlands (1994): Reformen für Deutschland : das Regierungsprogramm der SPD

Sozialdemokratische Partei Deutschlands (1998): Arbeit, Innovation und Gerechtigkeit : SPD-Wahlprogramm für die Bundestagswahl 1998

Sozialdemokratische Partei Deutschlands (2002): Erneuerung und Zusammenhalt : Regierungsprogramm 2002 – 2006

Sozialdemokratische Partei Deutschlands (2005): Vertrauen in Deutschland : das Wahlmanifest der SPD

Sozialdemokratische Partei Deutschlands (2009): Sozial und demokratisch : Anpacken, für Deutschland

V práci byly využity závěry osobních konzultací autorky s experty Ministerstva financí ČR a České národní banky.